מסורת הש"ס

א) ב"מ נו:, ב) [בס"י לטעון], ג) [נ"ל האיש מקדש], ד) אולי נ"ל והכי פירושו,

וכי תימא ביטול מקח לרבנן לית להו ולא והתנן א)רבי יהודה אומר המוכר ס"ת בהמה ומרגלית אין להן אונאה אמרו לו [א]לא אמרו אלא את אלו מאי אין דמים ראיה נמי דקתני דהוי ביטול מקח ואיבעית אימא [ב]כי אמור רבנן אונאה וביטול מקח בכדי שהדעת טועה אבל בכדי שאין הדעת טועה לא אימור מתנה יהב ליה: **מתני'** [ג]המוכר את החמור לא מכר כליו נחום המדי אומר מכר כליו רבי יהודה אומר פעמים מכורין פעמים אינן מכורין כיצד היה חמור לפניו וכליו עליו ואמר לו מכור לי חמורך זה הרי כליו מכורין חמורך הוא אין כליו מכורין: **גמ'** אמר עולא [ד]מחלוקת בשק ודיסקיא וכומני דתנא קמא סבר סתם חמור לרכוב קאי ונחום המדי סבר סתם חמור למשאוי קאי [ה]אבל אוכף ומרדעת קילקלי וחבק ד"ה מכורין מיתיבי חמור וכליו אני מוכר לך ה"ז מכר את האוכף ואת המרדעת ואת הקילקלי ואת החבק אבל לא מכר שק ודיסקיא וכומני ובזמן שאמר לו היא וכל מה שעליה הרי כולן מכורין טעמא דא"ל חמור וכליו הוא דקני אוכף ומרדעת הא לא א"ל הכי (א) הוא הדין דאע"ג דלא אמר ליה חמור וכליו נמי אוכף ומרדעת מכורין והא קמ"ל דאע"ג דאמר ליה חמור וכליו שק ודיסקיא וכומני לא קני מאי כומני אמר רב פפא בר שמואל [ו]מרכבתא דנשי איבעיא להו [ז]בעודן עליו מחלוקת אבל בשאינן עליו מודה להו נחום המדי או דלמא בשאינן עליו מחלוקת אבל בעודן עליו מודו ליה רבנן לנחום ת"ש ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שעליו הרי כולן מכורין אי אמרת בשלמא בעודן עליו מחלוקת הא מני רבנן היא אלא אי אמרת בשאין עודן עליו מחלוקת אבל בעודן עליו דברי הכל מכורין הא מני לעולם (ב) בשאין עודן עליו מחלוקת ורבנן היא ואימא ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שראוי להיות עליו תא שמע רבי יהודה אומר פעמים מכורין פעמים שאינן מכורין מאי לאו אמאי דקאמר תנא קמא קאי לא רבי יהודה

מלתא

ה"ג **וכ"ש ביטול מקח לרבנן לית להו.** כלומר דאונאה ודאי אית להו דמן התורה היא דכתיב לא תונו (ויקרא כה) אבל ביטול מקח לית להו אלא סבירא להו יותר משתות כשתות עצמה דמי וקנה ומחזיר אונאה: **והתנן.** בפרק הזהב [ב"מ נו:]: **ר' יהודה אומר המוכר ס"ת בהמה ומרגלית אין להם דין אונאה ואמרו לו כו'.** ואמרי' בגמרא [שם נח:] עד כמה לא הוי אונאה אמר אמימר עד כדי דמיהן דהיינו יתר משתות לא הוי אונאה אליבא דרבי יהודה ואפילו להחזיר אונאה אלא מחילה היא דעביד איניש דזבין להו ביוקר ומדקאמרי ליה לא אמרו דאין להן אונאה אלא אלו המנוין במשנתנו עבדים ושטרות וקרקעות וטעמא יליף התם מקראי אבל לכל מילי אית להו דין אונאה וביטול מקח כך פירשו רבותינו. ולא נהירא דהא לא שמעינן להו מהכא דאית להו ביטול מקח ביתר משתות אלא ש"מ דאיכא אונאה וצריך להחזיר הדמים. ונראה בעיני לפרש כן ואי אין הדמים ראיה לקנות בקר עם הצמד אמאי מתקיימת מכירת הצמד לגמרי שלא יחזיר לו זה כלום ללוקח מאונאתו שכן משמע לשון המשנה מכר את הצמד לא מכר את הבקר אבל מכירת הצמד מכירה מעלייתא היא ואמאי לא מיבעיא דאונאתו היה לו להחזיר אילו נתאנה שתות אלא אפילו ביטול מקח ליהוי מן הדין דהא נתאנה יותר משתות טובא. וכ"ת רבנן לית להו לא החזרת אונאה בשתות ולא ביטול מקח ביתר משתות אלא בכל ענין קנה ולא יחזיר לו כלום שאין לנו לכופו בב"ד לכך אם אינו רוצה לצאת ידי שמים והתנן אמרו לו לא אמרו אלא את אלו אבל שאר דברים יש להן אונאה וצריך להחזיר ואמאי אמרינן במתניתין אין הדמים ראיה דמשמע שהמכירה תתקיים לגמרי ולא יחזיר לו מוכר ללוקח ממעותיו כלום והאי דקאמר גמרא וכ"ת ביטול מקח לית להו לאו דוקא דהוא הדין דמאונאת שתות קפריך אלא משום דקפריך וליהוי ביטול מקח דרבותא קפריך מש"ה קאמר נמי וכ"ת ביטול מקח כו': ומשני **מאי אין הדמים** (ג). **היינו ביטול מקח שאין הדמים ראיה לקנות את הבקר להתקיים המכר אלא לא מכר את הבקר ויבטל המקח משום אונאת יתר משתות: בכדי שהדעת טועה.** וסבור בלבו שכך שוה כגון שוה ה' בז' או ו' בח' והלכך בטל מקח דמקח טעות הוא אבל בכדי שאין הדעת טועה כמתניתין דלמד שוה פרוטה אין קונין אותו במנה או מאתים. ומסתברא כתירוץ אחרון וקמא שינויא דחיקא הוא: **אימור מתנה כו'.** יש לנו לומר דמתנה בעלמא הוא דיהיב ליה: **מתני' כליו.** בגמרא מפרש להו: **רבי יהודה אומר כו'.** כולה מיפרשא בגמרא: **חמורך זו.** כמות שהיא עם כלים שעליה: **חמורך היא.** כלומר אם זו היא חמורך מכור אותה לי דהיינו כמוכר את החמור סתם. וסבירא ליה לרבי יהודה דאין כליו מכורין אפילו בעודן עליו: **גמ' מחלוקת.** דתנא קמא ונחום המדי בכלים העשויין למשוי החמור כגון שק ודיסקיא שעשוין ב) ליטול בתוכו משאוי ולתת על החמור: **וכומני.** מרכבתא דנשי וכדלקמן וגם הוא ממין משאוי שהאשה יושבת כמשאוי דסתם חמור לרכיבת אנשים קאי: **דת"ק סבר.** חמור לרכיבת אדם עומד ולא למשאוי הלכך המוכר את החמור סתם לא מכר אותם כלים העשויין למשאוי אלא אותם כלים העשויים לרכיבה כגון אוכף ומרדעת. ונחום המדי סבר חמור למשאוי עומד וקנה כולן גם האוכף ומרדעת דלטעון משאוי על גבן עשויין: **אוכף ומרדעת.** בין לרכיבה בין למשאוי: **קילקלי.** צינגל"ש לקשור האוכף בחבישת החמור: **חבק.** פוטרי"ל. ודרכי רכיבה הן: **הא לא אמר ליה.** חמור וכליו אלא סתם מכר לו את החמור לא קנה את האוכף ומרדעת. ואם איתא לדעולא הא מני לא רבנן ולא נחום המדי אלא ע"כ באוכף ובמרדעת פליגי והא ברייתא רבנן היא: **לא הוא הדין כו'.** ורבנן היא ולא נחום המדי דלנחום מיקנא קני נמי שק ודיסקיא וכומני: **והא קמ"ל דאע"ג דאמר ליה חמור וכליו.** לא אהני האי ייתור לשון לטפויי שק ודיסקיא ולא קני להו כרבנן: **בעודן עליו.** הא שק ודיסקיא מחלוקת בעודן עליו בשעת מכירה אבל בשאין עודן עליו מודה להו נחום (ד) לרבנן דאין מכורין ואפילו אוכף ומרדעת נמי אין מכורין אם אינן עליו: **או דלמא בשאין עודן עליו מחלוקת.** ואפ"ה אוכף ומרדעת קנה: **ת"ש ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שעליו הרי כולן מכורין.** אפילו שק ודיסקיא וכומני ובע"כ בעודן עליו מיירי דהא קתני וכל מה שעליו ואפ"ה קתני רישא דאינן מכורין בכלל החמור עד דא"ל בהדיא וכל מה שעליו כדקתני סיפא: **אי אמרת בשלמא בעודן עליו מחלוקת הא מני רבנן היא.** דאמרי לא מכר את כליו אע"פ שעודן עליו: **הא מני.** לא נחום ולא רבנן דהא בעודן עליו מיירי ואפ"ה לא מכר מסתמא עד דא"ל בהדיא וכל מה שעליה. וכי היכי דפריך מסיפא ה"ל לפרוכי מרישא דקתני בהדיא לא מכר אלא משום דעיקר פירכיה ממה דקתני וכל מה שעליה דמשמע בעודן עליו מש"ה אלימא פרוכי מינה דסיפא: **ת"ש רבי יהודה אומר פעמים מכורין כו'.** ורבי יהודה בעודן עליו מיירי דהא קתני חמורך זו כליו מכורין דמשום דאמר זו דמשמע כמו שהיא טעונה מש"ה כליו מכורים. ואמאי דקאמר ת"ק קאי דשמעינהו דמיפלגי בעודן עליו למר מכר ולמר לא מכר ואתא איהו למימר פעמים מכורין כו' ולהכריע ביניהם אתא:

מילתא

וכי תימא לרבנן ביטול מקח לית להו כו'. הוה מצי למיפרך מרישא דקתני אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והקרקעות כו' מכלל דשאר דברים יש להן אונאה אלא משום דהוי מצי לדחויי הא מני ר' יהודה היא: **אבל בכדי שאין הדעת טועה [לא אימור] מתנה כו'.** אומר ריב"ם דליכא למיפרך מהכא לרב דאמר בפרק ג) האשה (קדושין דף מו: ושם) גבי מקדש אחותו אדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם פקדון דהתם אין המעשה קיים כל עיקר[א] אבל הכא לענין למד המקח קיים ואין סברא שמעות הצמד לא יחזיר והמותר יחזיר ומיהו האי שינויא לא שייך באיזהו נשך (ב"מ דף סג:) גבי האי מאן דזיזף פשיטי מחבריה ואשכח יתירתא אם בכדי שאין הדעת טועה לא צריך לאהדורי אימור במתנה יהבה ניהליה וי"ל דהתם ליכא למימר דפקדון הוא שאינו יודע שיחזור וימנה אותם ועוד אפילו יודע מסתמא כיון דלא הודיעו שהן יתירות אין דעתו לתבעו: **אבל בשאין עודן עליו** מודה להו נחום המדי. לרבנן דלא קנה והיינו דוקא בשק ודיסקיא וכומני אבל באוכף ומרדעת אפילו אין עודן עליו קנה דתכסיסי דחמור הוו[ב] וקני להו כל היכא דאיתנהו[ג] ובקונט' לא פירש כן: **או דלמא בשאין עליו מחלוקת.** ה"נ הוה מצי למימר או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת: **יש ספרים** שכתוב בהן מאי לאו ר' יהודה טעמא דנחום קא מפרש לא ר' יהודה טעמא דנפשיה קאמר ד) והכי פריך מאי לאו ר' יהודה שמע לנחום דלא מחלק בעודן עליו בין א"ל חמורך זה בין א"ל חמורך הוא אלא לעולם קנה בעודן עליו וא"ל ר' יהודה דיש הפרש א"נ מפרש ממש ולא פליגי:

כולהו

עין משפט
נר מצוה

כב א מיי' פי"ב מהל' מכירה הל' ח ופי"ג הל' יג סמג לאוין קע טוש"ע ח"מ סי' רכז סעי' ו:

כג ב מיי' פכ"ז מהל' מכירה הל' ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רכ סעיף ח:

כד ג ד ה ו ז מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעיף ז:

לעזי רש"י

צינגל"ש [צינגל"א]. חבק (רצועת בטן של הסוס וכיו"ב).

פוטרי"ל [פייטרי"ל]. חבק (חלק מהרתמה ששמים על חזה האתון).

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא א"ל הכי לא הוא הדין: **(ב)** שם לעולם אימא לך בשאין עודן עליו: **(ג)** רשב"ם ד"ה ומשני וכו' הדמים ראיה היינו: **(ד)** ד"ה בעודן וכו' נחום המדי לרבנן:

מוסף תוספות

א. [ד]אם איתא דמתנה, הו"ל למימר ליה בפירוש, שהרי כיון שאין קנינו קנין, גם חבירו מרגיש בו, ומה כסות עינים היא זה שאומר לשם קנין, א"ו לשם פקדון יהבינהו. תוס' רי"ד. ב. שאינו ראוי לא לרכיבה ולא למשאוי בלא אוכף ומרדעת, והא דתנן מכר את הקרון לא מכר את הפרדות ואוקימנא לה בשאין אדוקין בו, אע"ג דקרון אינו ראוי לכלום בלא בהמה המושכת בו מ"מ הפרדות ראויות לרכיבה ולמשאוי בלא הקרון. רבינו יונה. ג. דמדקא סתים עולא ואמר אבל אוכף ומרדעת ד"ה מכורין ש"מ דאפי' אין עודן עליו מכורין. ר"ן.

רבינו גרשום

ולא והתנן (ב"מ נו:) ר' יהודה אומר אף המוכר ס"ת. בדמים יקרים וכו'. אמרו לו לא אמרן. דאין להם אונאה: אלא את אלו. העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אבל בהמה ושאר מילי אמרו דיש להן אונאה ומתבטל המקח: ומשני מאי אין הדמים ראיה. דקתני מתני' דודאי הוי בטול מקח הואיל שנתאנה. אבל אכתי להיכא דמכר את הצמד לא מכר את הבקר: ואי בעית אימא כי אמור רבנן אונאה ובטול מקח. הני מילי בכדי שהדעת טועה דהיינו כגון שתות דלא קים ליה לאינש אם נתאנה או לאו. אבל מתני' להיכא דמכר לו את הצמד במאתים זוז דאפ"ה לא מכר לו את הבקר ודאי אין הדעת טועה בכך דודאי ידעי ליה דלא שויא כולי האי ומתנה היא. ומאי דקאמר ויהיב מאתים זוז מתנה הוא דקא יהיב ליה: **פיסקא** המוכר את החמור. סתם לא מכר את כליו: אמר עולא מחלוקת. דרבנן ונחום דמתני' בהני כלים: בשק. שאוכל בו החמור: ודיסקא. אותו מרצוף שנושאין בו התבן לצורך אכילתו ומן עור עשוי: כומני. מפרש לקמן מרכבתא דנשים אוכף של נשים דכל הני למשוי נינהו. דת"ק סבר דמש"ה לא מכר הני דסתם חמור לרכיבה עומד ולא למשוי ומש"ה לא מכר הני דלאו כלי רכיבה הן: למשוי עומד. והני נמי משוי נינהו: אבל אוכף ומרדעת. היינו לבד דלרכיבה עומד דברי הכל אפי' רבנן מודי דמכורין: חבק. לועזין ציגל"א: קילקלי. פושל"א: טעמא דאמר וכו'. מש"ה מכר את האוכף ואת המרדעת הואיל ופירש: הא לא אמר ליה. חמור וכליו אוכף ומרדעת אין מכורין בסתמא וקשיא לעולא דאמר אבל אוכף

רבינו גרשום (המשך)

ומרדעת דברי הכל מכורין: ומשני ה"ה וכו' והא קמ"ל דאע"ג דאמר לו חמור וכליו כומני ודיסקא לא קני. דלא לרכיבת אדם עומדין ולאו כליו ממש נינהו: מרכבתא דנשי. בלע"ז שנבוג"א: אלא דרכיבת אשה. ששתי שוקיה מצד אחד לא חשיב רכיבה אלא משוי: איבעיא להו בעודן. על החמור בשעת מכירה אותו שק ודיסקא וכומני: מחלוקת. דרבנן ונחום דרבנן סברי אע"ג דבשעת מכירה עודן עליו לא מכרן משום דלאו לרכיבה עומד אלא למשוי ונחום המדי סבר הואיל דבשעת מכירה עודן עליו זבין ליה: או דילמא בשאין עודן עליו מחלוקת. דרבנן סברי לא שייכא לחמור ונחום סבר שייכא: ת"ש. דקתני סיפא דברייתא דחמור וכליו (דקתני) ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שעליו דהיינו כשעודן עליו כולן מכורין אי אמרת בשלמא בעודן עליו מחלוקת דרבנן והכא אמאי כולן מכורין משום דפירש לו ואמר לו הוא וכל שעליו. הא סיפא דקתני בזמן שאמר לו דיקא כרבנן דטעמא דאמר לו הא לא אמר לו לא. ואילו נחום סבירא ליה כיון דעודן עליו אע"ג דלא אמר ליה הוא וכל מה שעליו מכורין. אלא אי אמרת בשאין עודן עליו מחלוקת אבל בעודן עליו אע"ג דלא אמר ליה הוא וכל מה שעליו הרי אלו מכורין הא סיפא דקתני בזמן שאמר דמשמע טעמא דאמר הכי מכורין הא לא אמר לא הוי מכורין אע"ג דעודן עליו. מני לא רבנן ולא נחום הואיל דתרוייהו מודו דכי עודן עליו אע"ג דלא אמר דהוו מכורין. ומשני לעולם אימא לך בשאין עודן עליו מחלוקת אבל בעודן עליו דברי הכל הוא מכורין. ודקא קשיא לך הא סיפא מני. אליבא דמאן איצטרכא למתניא. לעולם אליבא דרבנן. ולא תימא בזמן שאמר הוא וכל מה שעליו דאי עודן עליו אע"ג דלא אמר הוי מכורין. אלא אימא בזמן שאמר הוא וכל מה שראוי להיות עליו דמשמע דבשעת מכירה אינן עליו דהשתא ודאי טעמא דאמר הוא וכל מה שראוי להיות עליו דמי כמו שישנן עליו והרי הן מכורין הא לא אמר לא: ת"ש ממתני' ר' יהודה [אומר] פעמים מכורין וכו'. א) מאי לאו ר' יהודה טעמא דנחום מפרש דכי אמר נחום דמכורין בשעוד עליו דהיינו חמורך זה בכליו. אלמא דבעודן עליו פליג נחום עליה דרבנן: לא ר' יהודה.

א) ג' רבינו בכאן הוא כמו שכ' התוס' כאן בשם יש ספרים וכפי' השני שכ' דר"י מפרש ממש ולא פליגי.